

Araştırma makalesi

Research article

İki Farklı Hemşirelik Uygulama Programındaki Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitim Stresi ve Gelecek Tutumu Arasındaki İlişki: Kesitsel Çalışma

Senay TAKMAK¹, Sümeyye ARSLAN², Özlem FİDAN³, Arife ŞANLIALP ZEYREK⁴

ÖZ

Amaç: İki farklı hemşirelik uygulama programındaki son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi, geleceğe yönelik tutumları ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma A Üniversitesinden (intörn uygulaması olan) ve B Üniversitesinden (intörn uygulaması olmayan) 258 son sınıf hemşirelik öğrencileri ile Mayıs-Haziran 2022 tarihlerinde kesitsel tasarımla yürütülmüştür. Çalışma verileri "Tanıtıcı Özellik Formu, Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği, Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Mann Whitney U test, Kruskal Wallis Test, Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Bulgular: A Üniversitesi hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitim stresi puanlarının, B Üniversitesi öğrencilerinden anlamlı şekilde düşük ($Z=6639$, $p=0.013$) ve geleceğe yönelik tutum ölçeği puanlarının B Üniversitesi hemşirelik öğrencilerine göre anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=6651$, $p=0.014$). Akademik stres iyimserlik ile negatif ilişkilidir ($r=-.145$, $p=.020$). Öğrencilerin mesleğe ilişkin görüş ve algılarına göre eğitim stresi ve geleceğe yönelik tutumlarında farklılıklar belirlenmiştir ($p< 0.05$).

Sonuç: Intörn uygulaması olan hemşirelik programındaki hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve geleceğe yönelik tutumlarının intörn uygulaması olmayan hemşirelik öğrencilerinden daha iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Hemşirelik öğrencilerinin mesleki tutumlarının iyileştirilmesi, eğitim stresi ve gelecek tutumunu olumlu etkileyebilir.

Anahtar kelimeler: Gelecek, hemşirelik eğitimi, hemşirelik öğrencisi, stres

ABSTRACT

The Relationship Between Educational Stress And Future Attitude of Senior Nursing Students In Two Different Nursing Practice Programs: A Cross-Sectional Study

Aim: It was aimed to investigate the educational stress, attitudes toward the future, and factors affecting them of final year nursing students in two different nursing practice programs.

Material and Methods: The study was conducted between May and June 2022, using a cross-sectional design, with 258 senior nursing students from University A (with intern practice) and University B (without intern practice). The study data were collected with "The descriptive characteristics form, Nursing Education Stress Scale, and Attitude Towards Future Scale". Mann Whitney U test, Kruskal Wallis Test, and Spearman Correlation Analysis were used to analyze the data.

Results: It was determined that the nursing education stress scores of A University nursing students were significantly lower than those of B University nursing students ($Z=6639$, $p=0.013$), and the attitude towards the future scale scores were significantly higher than those of B University nursing students ($Z=6651$, $p=0.014$). Academic stress was negatively associated with optimism ($r=-.145$, $p=.020$). Differences were determined in educational stress and attitudes toward the future according to students' views and perceptions about the profession ($p< 0.05$).

Conclusion: It was observed that the educational stress and attitudes towards the future of nursing students in the nursing program with internship practice were at a better level than nursing students without internship practice. Improving the professional attitudes of nursing students may positively affect educational stress and future attitudes.

Keywords: Future, nursing education, nursing student, stress

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Kütahya, Türkiye, E-mail: senay.takmak@ksbu.edu.tr, Tel: +90 274 260 00 43, ORCID: 0000-0002-0338-4156

²Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Denizli, Türkiye, E-mail: sumeyyepau@pau.edu.tr, Tel: +90 258 296 43 59, ORCID: 0000-0001-9432-6893

³Dr., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Denizli, Türkiye, E-mail: osirik@pau.edu.tr, Tel: +90 258 296 43 59, ORCID: 0000-0003-2155-0063

⁴Dr., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Denizli, Türkiye, E-mail: asanlialp@pau.edu.tr, Tel: +90 258 2964359, ORCID: 0000-0001-5456-7393

Geliş Tarihi: 11 Eylül 2023, Kabul Tarihi: 11 Eylül 2024

Atıf/Citation: Takmak Ş, Arslan S, Fidan Ö, Şanlıalp Zeyrek A. İki Farklı Hemşirelik Uygulama Programındaki Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitim Stresi ve Gelecek Tutumu Arasındaki İlişki: Kesitsel Çalışma. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2024;11(3):227-235. DOI: 10.31125/hunhemsire.1358605

GİRİŞ

Hemşirelik öğrencileri, üniversite eğitiminin getirdiği kişisel ve sosyal stres etkenleri yanında hemşirelik eğitiminin doğası gereği stres yaratan durumlar ile de karşı karşıyadır. Hemşirelik öğrencileri arasında stresin evrensel bir problem olduğu ve hemşirelik öğrencilerinin genel popülasyon ve diğer sağlık disiplinlerinde eğitim alan öğrencilere göre stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir^{1,2}. Hemşirelik ve ebelik lisans öğrencilerinin lisans eğitimleri sırasındaki stres kaynaklarını inceleyen bir derlemede, stresörlerin klinik ortam, akademik ortam ve finansal kaynaklardan kaynaklandığı, klinik ortam ile ilgili stresin diğerlerine göre daha belirgin olduğu belirtilmiştir³. Klinik uygulamadaki arkadaş ve eğitimciler ile ilişkilerin, akademik ortamın, sınav ve ödevlerin hemşirelik öğrencilerinde strese neden olduğu ve bu stresörlerin ağırlıklı olarak klinik ortamdaki kaynaklandığı bildirilmiştir³. Bunun yanı sıra hemşirelik eğitim stresi kadın cinsiyet ve düşük akademik performans ile ilişkili bulunmuştur⁴. Tüm bu faktörlerin hemşirelik öğrencilerinde orta ve yüksek düzeyde stres oluşturduğu belirlenmiştir⁵⁻⁷. Hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamada stres yaratan faktörler ise klinik uygulamanın hastane ortamında yapılması, kalabalık hemşire ekipleriyle çalışılması, çalışılan servislerde hasta ve öğrenci sayılarının fazla olması, ölüm sürecindeki hastalara bakım verilmesi, sağlık profesyonelleri ile öğretim elemanları arasında iletişim sorunlarının olması olarak bildirilmektedir⁵⁻⁷.

Hemşirelik eğitiminde akademik ve klinik strese neden olan faktörlerin yanı sıra kaliteli ve maliyet etkin bakım, hasta hakları, yetkin ve deneyimli hemşirelerden bakım alma, sağlık bakım politikaları, bilgi-iletişim teknolojileri, küreselleşme⁸ gibi sağlık sistemini etkileyen faktörlere uyum sağlama çabası hemşirelik öğrencilerinde strese neden olabilir. Bodur ve Seren (2020) teknolojiye hızlı gelişmelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanda değişime neden olabileceğini ifade etmektedir⁹. Teknoloji ve sağlık bakım sisteminde yaşanan bu gelişmeler ile hemşirelik eğitim ortamı daha stresli bir hale gelmekte olup¹⁰, hemşirelik eğitimcileri, öğrencilerin stres deneyiminin bir hemşire olarak gelecekteki kariyerlerini nasıl etkileyebileceğinin farkında olmalıdır. Hemşirelik öğrencilerinin stresi, geleceğe yönelik tutum ve algılarının değişmesine neden olarak bireysel geleceklerini de etkileyebilir¹⁰. Son birkaç yılda hemşirelik öğrencileri pandemi, sağlık personeline uygulanan şiddette artış, ekonomik sorunlar, göçler gibi toplumsal sorunlara şahit olmuşlardır. Bu durumun hemşirelik öğrencilerinin daha fazla anksiyete ve gelecek kaygısı yaşamasına neden olması muhtemeldir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin çalışan güvenliği ve statü noktasında mesleğe yönelik gelecek kaygılarının olduğu bildirilmiştir¹¹. Nitel bir çalışmada ise öğrencilerin mezuniyet sonrası boşluk ve iş bulma, mesleki bilgi-beceri eksikliği gibi konularda gelecek kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir¹². Çin’de yapılan bir çalışma pandemi sonrası hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik yapma niyetlerinin ciddi oranda azaldığını bildirmektedir¹³.

Eğitim Stresi ve Gelecek Tutumu İlişkisi

The Relationship Between Educational Stress and Future Attitude

Hemşirelik eğitiminin kalitesi ve klinik uygulama verimliliğini artırmak için son yıllarda Türkiye’de birçok okul intörn programlarına geçmiştir¹⁴. İntörn programında uygulama eğitimi, öğrencilerin teorik bilgilerini uygulamaya dönüştürmesini, mesleki yeterlilikleri artırarak mesleğe hazır olmasını ve öğrencilerin bilgi ve becerisini artırarak özgüvenlerinin gelişmesini sağlar¹⁵. Bununla birlikte ulusal standartların geliştirilmesi için program değerlendirme çalışmaları önerilmektedir¹⁶. Yukarıda bildirilen mesleki ve toplumsal durumlar çerçevesinde iki farklı üniversitede farklı hemşirelik uygulama programında öğrenim gören son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi arasında fark olabileceği, bu durumun geleceğe yönelik tutumlarını etkileyeceği ve belirlenen farklılıkların eğitim programlarının iyileştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada iki farklı hemşirelik uygulama programındaki son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve geleceğe yönelik tutumları arasındaki ilişki ve bunları etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda bu çalışmada şu soruların cevabı araştırılmıştır: (1) İki farklı hemşirelik uygulama programındaki son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresleri ve geleceğe ilişkin tutum puanları nedir? (2) Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve gelecek tutumu arasında ilişki var mıdır? (3) Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresleri ve geleceğe ilişkin tutumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

GEREK ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma kesitsel çalışma tasarımı yürütülmüştür.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Çalışma Ege Bölgesi’nde iki farklı devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde yürütülmüştür. Çalışmanın evreni, iki üniversitenin hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinden (n= 196, n= 141) oluşmuştur. Örneklem seçimine gidilmeden tüm evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Üniversiteler A ve B olarak isimlendirilmiştir. Çalışma; katılmaya gönüllü A Üniversitesi hemşirelik bölümünden 150 ve B Üniversitesi hemşirelik bölümünden 108 son sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Her iki üniversiteden son sınıf öğrencilerinin yaklaşık %75’ine ulaşılmıştır.

A Üniversitesi hemşirelik programında ilk eğitim yılında teorik ve kuramsal dersler, ikinci sınıf güz dönemi Hemşirelik Esasları (Zorunlu: Z, Teorik: T-6, Uygulama:U-16) ve hemşirelikte öğretim (Seçmeli: S, T-4); bahar dönemi iç (Z, T-5, U-8) ve cerrahi hastalıkları hemşireliği (Z, T-5, U-8), üçüncü sınıf güz dönemi Doğum Kadın Sağlığı ve Hastalıkları (Z, T-5, U-8) ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği (Z, T-5, U-8); bahar dönemi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (Z, T-5, U-8) ve Halk Sağlığı Hemşireliği (Z, T-5, U-8) uygulamalı dersleri yer almaktadır. Son sınıf güz ve bahar döneminde intörn hemşirelik uygulaması ve Hemşirelikte Yönetim (S, T:2, U:0) dersi yanında diğer seçmeli dersler yer almaktadır. Öğrenciler, 7. yarıyılıda intörnlük derslerinden (grup dersleri: iç hastalıkları hemşireliği, cerrahi hastalıkları hemşireliği, ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, halk sağlığı hemşireliği) bir ders (T-0, U-24) ve 8. yarıyılıda intörnlük derslerinden (grup

dersleri: hemşirelik esasları, doğum kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği) bir ders (T-0, U-24) seçmektedir. Hemşirelik ders müfredatında intörlük dersleri, mezun olmadan önce almak zorunda olduğu derslerdir. A Üniversitesi büyük şehir yerleşimlidir, Sağlık Bilimleri Fakültesinde aktif bir başka program yoktur. Laboratuvar uygulamaları 8 ünitesi bulunan yaklaşık 800 metrekairelik Hemşirelik bölümü uygulama laboratuvarlarında, klinik uygulama kampüs içinde yer alan üniversite hastanesi, birinci basamak sağlık hizmeti kurumları ve okullarda yürütülmektedir ve öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı ortalama 22'dir.

B Üniversitesi hemşirelik bölümünde; intörn uygulaması bulunmamaktadır. Bu programda uygulamalı derslerin tümü 8 yarıyıla dağıtılmıştır. B Üniversitesi son sınıf öğrencileri birinci sınıf bahar döneminden itibaren her yarıyılı en az bir uygulamalı hemşirelik dersi almaktadır. Birinci sınıf bahar dönemi Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar (Z, T-8, U-8), ikinci sınıf güz dönemi İç Hastalıkları Hemşireliği (Z, T-8, U-8); bahar dönemi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği (Z, T-8, U-8), üçüncü sınıf güz dönemi Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği (Z, T-8, U-8); bahar dönemi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği (Z, T-8, U-8), dördüncü sınıf güz dönemi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği (Z, T-8, U-8) ve Hemşirelikte Öğretim (Z, T-4, U-4); bahar dönemi ise Halk Sağlığı Hemşireliği (Z, T-8, U-8) ve Hemşirelikte Yönetim (Z, T-4, U-4) dersleri zorunlu olarak B Üniversitesi müfredatında yer almaktadır. B Üniversitesi küçük şehir yerleşimlidir, Sağlık Bilimleri Fakültesinde Hemşirelik Bölümü ile birlikte 7 aktif program vardır. Laboratuvar uygulamaları yaklaşık 200 metrekairelik Hemşirelik Bölümü uygulama laboratuvarlarında, klinik uygulama eğitim araştırma hastanesi, birinci basamak sağlık hizmeti kurumları ve okullarda yürütülmektedir ve öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı ortalama 25'dir.

Dahil Edilme ve Dışlanma Kriterleri

Çalışmanın dahil edilme kriterleri son sınıf hemşirelik öğrencisi olmak, çalışmaya katılmaya gönüllü olmaktır. Dışlanma kriteri ise veri toplama araçlarını eksik doldurmaktır.

Veri Toplama Araçları

Veriler; Tanıtıcı Özellik Formu, Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği ve Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği ile toplanmıştır.

Tanıtıcı Özellik Formu: Bu formda öğrencilerin cinsiyet, yaş, akademik puan ortalaması, hemşirelik mesleğini seçme nedeni, anne-baba eğitim durumu, gelir durumu, barınma durumu, klinik uygulamada hissedilen duygular ve mezuniyet sonrası çalışmak istediği alanla ilişkili sorular yer almaktadır. Form araştırmacılar tarafından ilgili literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur^{6,7,17-19}.

Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği (HESÖ) lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi alan öğrencilerin, eğitimleri sırasında yaşadıkları stresi değerlendirir. Ölçek Grey-Toft ve Anderson²⁰ tarafından geliştirilmiş ve Rhead ölçeği modifiye etmiştir²¹. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Karaca ve ark.¹⁷ tarafından yapılmıştır. Ölçek; dördümlük likert (3 çok stresli durum-0 hiç stresli olmayan durum) tipinde, 32 maddedir. Uygulama

Eğitim Stresi ve Gelecek Tutumu İlişkisi

The Relationship Between Educational Stress and Future Attitude

stresi ve akademik stres olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyuttan alınabilecek puan 0-48 arasındadır. Ölçekten toplam 0-96 arasında puan alınabilmekte olup artan puan stresin de arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç güvenirlik katsayısı 0.90 olup¹⁶, bu araştırma örneğinde 0.93 olduğu belirlenmiştir.

Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geleceğe yönelik tutum ölçeği (GYTÖ) bireylerin ve toplumun geleceğe yönelik tutumlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir ölçek olup Bodur ve Seren tarafından geliştirilmiştir⁹. Ölçek 21 madde ve 4 alt boyuttan oluşan beşli likert (1 kesinlikle katılmıyorum-5 kesinlikle katılıyorum) şeklinde bir ölçektir. Ölçekten 21-105 arasında bir puan alınabilmektedir. Alınan puanın yüksek olması geleceğe yönelik olumlu tutumu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutları; geleceği düşünme ve planlama, olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik, yenilikçi olma ve geleceği yönetmedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç güvenirlik katsayısı 0.91'dir⁸, bu çalışma örneğinde 0.93 olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın etik kurul ve kurum izinleri alındıktan sonra araştırmanın verileri Mayıs- Haziran 2022 tarihleri arasında anket yöntemi ile toplanmıştır. Öğrencilerin uygun oldukları ders aralarında öğrencilere araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilerden yazılı bilgilendirilmiş onam alınmış, veri toplama araçları öğrencilere dağıtılmış ve anketler öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Anketler ortalama 10-15 dakikada yanıtlanmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 25.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Sürekli veriler ortalama, standart sapma, medyan, min-maks. ve puan sıra ortalaması ile, kategorik veriler sayı ve yüzde olarak sunulmuştur. Verilerin normallik dağılımı Shapiro-Wilks Testi ile değerlendirilmiştir. Veriler normal dağılmadığı için gruplar arasındaki farklılıklarda nonparametrik testler uygulanmıştır. Bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Withney U Testi, 3 ve üzeri bağımsız grup karşılaştırmalarında Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Kategorik veriler arasındaki ilişki ki-kare testi ile değerlendirilmiştir. Sürekli veriler arasındaki ilişki Spearman Korelasyon Analizi ile test edilmiştir. Korelasyon katsayıları .90-1.00 çok yüksek, .70-.89 yüksek, .50-.69 orta, .30-0.49 düşük, .00-.29 çok düşük korelasyon olarak yorumlanmıştır²². İstatistiksel olarak p<0.05 değeri anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için Ege Bölgesi'nde bir üniversitenin girişimsel olmayan klinik araştırmalar etik kurulundan (05.04.2022 tarih ve E-60116787-020-193011 sayılı) etik kurul onayı ve araştırmanın yapıldığı kurumlardan izin alınmıştır. Çalışma sadece gönüllüler ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri belirtilmiştir. Tüm katılımcılar araştırmaya katılmadan önce araştırmaya gönüllü katıldıklarını beyan etmişlerdir. Ölçeklerin Türkçe uyarlamasını yapan yazarlardan izin alınmıştır. Araştırmanın

tüm sürecinde Dünya Tıp Birliği Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine ve araştırma ve yayın etiği ilkelerine bağlı kalınmıştır.

Araştırma Sınırlılıkları

Bu çalışma iki devlet üniversitesinin son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yürütülmüştür. Çalışma sonuçları Türkiye’deki tüm hemşirelik öğrencilerine genellenemez. Araştırmanın bağımlı değişkenleri öğrencilerin sosyoekonomik verileri ve mesleki algılarına göre iki üniversite bazında karşılaştırılarak incelenmiştir. Ancak hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve geleceğe dönük tutumlarını etkileyebilecek olan eğitim görülen okula ilişkin görüş ve beklentiler, kampüs olanakları, kültürel değişkenleri vb. incelenememiştir.

BULGULAR

A ve B üniversitelerinin son sınıf hemşirelik öğrencilerinin tanımlayıcı özelliklerinin karşılaştırılması Tablo 1’de

sunulmuştur. A Üniversitesindeki öğrencilerin yaş ortalaması 22.4 ± 1.18 ; B Üniversitesindeki öğrencilerin yaş ortalaması 22.4 ± 1.13 ’tür. Her iki üniversitedeki öğrencilerin yarıdan fazlası kadındır (A Üniversitesi= %76.0; B Üniversitesi= %77.8). A Üniversitesindeki öğrencilerin akademik puan ortalaması 3.04 ± 0.27 ; B Üniversitesindeki öğrencilerin ise 3.14 ± 0.42 ’dir ve aradaki fark anlamlıdır ($p=0.000$). Her iki üniversitedeki öğrencilerin yaklaşık yarısı mesleği sevmeye ve iş garantisi nedeniyle hemşirelik mesleğini tercih etmiştir. A Üniversitesindeki öğrencilerin %35.3’i; B Üniversitesindeki öğrencilerin %50.9’u yurtda barınmaktadır ve iki üniversitedeki öğrencilerin barınma durumları arasında istatistiksel bir fark belirlenmiştir ($p=0.028$). Her iki üniversitedeki öğrencilerin yaklaşık yarısı klinik uygulamada heyecan, merak, kaygı ve stres yaşadığını belirtmiştir.

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özelliklerinin Karşılaştırılması (n=258)

	Ort ± SS	A üniversitesi (n=150)		B üniversitesi (n=108)		p
		n	%	n	%	
Yaş	Ort ± SS	22.4±1.18		22.4±1.13		0.385 ^a
Akademik puan ortalaması	Ort ± SS	3.04±0.27		3.14±0.42		0.000 ^a
Cinsiyet	Kadın	114	76.0	84	77.8	0.739 ^b
	Erkek	36	24.0	24	22.2	
Anne eğitim durumu	Okur yazar değil	11	7.3	6	5.55	0.679 ^b
	Okur yazar	7	4.7	6	5.55	
	İlkokul	68	45.4	50	46.3	
	Ortaokul	26	17.3	25	23.2	
	Lise	29	19.3	18	16.6	
Baba eğitim durumu	Okur yazar değil	2	1.3	2	1.9	0.207 ^c
	Okur yazar	4	2.7	9	8.3	
	İlkokul	53	35.3	26	24.1	
	Ortaokul	27	18.0	23	21.3	
	Lise	40	26.7	31	28.7	
Gelir durumu	Üniversite	24	16.0	17	15.7	0.993 ^b
	Gelir giderden az	38	25.3	27	25.0	
	Gelir gidere denk	96	64.0	69	63.9	
Barınma durumu	Gelir giderden fazla	16	10.7	12	11.1	0.028 ^{b*}
	Yurt	53	35.3	55	50.9	
	Evde aileyle	34	22.7	26	24.1	
	Evde yalnız	29	19.3	11	10.2	
Klinik uygulamada hissedilen duygu ^d	Evde arkadaşlarla	34	22.7	16	14.8	0.167 ^b
	Heyecan	88	58.7	54	50.0	
	Merak	94	62.7	68	63.0	
	Kaygı	56	37.3	54	50.0	
	Stres	81	54.0	71	65.7	
	Korku	28	18.7	26	24.1	
Hemşirelik mesleğini seçme nedeni ^d	Hiçbiri	17	11.3	1	0.9	0.001 ^{b*}
	Mesleği sevmeye	76	50.7	47	43.5	0.257 ^b
	İş garantisi	74	49.3	52	48.1	0.851 ^b
	Aile isteği	18	12.0	18	16.7	0.286 ^b
	Sınav puanı	23	15.3	21	19.4	0.386 ^b
Mezuniyet sonrası çalışılmak istenilen alan	Diğer	3	2.0	4	3.7	-
	Hemşire	90	60.0	74	68.5	0.054 ^b
	Akademisyen	27	18.0	24	22.2	
	Öğretmen	10	6.7	4	3.7	
Diğer	23	15.3	6	5.6		

Ort ± SS: ortalama ± standart sapma, a: Mann-Whitney U Testi, b: Ki-kare testi, c: Fisher’s exact test, d: Birden fazla cevap verilmiştir.

B Üniversitesindeki öğrenciler klinik uygulamada anlamlı şekilde daha fazla kaygı yaşamaktadır (A Üniversitesi=%37.3, B Üniversitesi=%50, $p=0.042$). Her iki üniversitedeki öğrencilerin yarıdan fazlası mezuniyet sonrasında hemşire olarak çalışmayı istemektedir (A Üniversitesi=%60, B Üniversitesi=%68.5).

Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimi stresi ve geleceğe yönelik tutum puanlarının karşılaştırılması Tablo 2’de verilmiştir. B Üniversitesi hemşirelik öğrencilerinin HESÖ puan ortalamasının, A Üniversitesi öğrencilerinden anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir (A Üniversitesi= 57.24±17.53; B Üniversitesi= 62.38±15.31; $p = 0.013$). B Üniversitesi öğrencilerinin HESÖ akademik stres alt boyutu (A Üniversitesi= 29.36±8.96; B Üniversitesi= 32.54±8.52; $p= 0.005$) ve uygulama stresi alt boyutu puan ortalamaları

anlamlı şekilde A Üniversitesi öğrencilerinden yüksektir (A Üniversitesi= 29.75±9.71; B Üniversitesi= 32.19±9.09; $p = 0.031$). A Üniversitesi öğrencilerinin GYTÖ puan ortalaması 86.32±11.5 iken; B Üniversitesinin 82.49±16.46 ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p= 0.014$). GYTÖ’nin olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik, yenilikçi olma ve geleceği yönetme alt boyutlarında A Üniversitesindeki öğrencilerin, B Üniversitesindeki öğrencilere göre istatistiksel anlamlı şekilde yüksek puana sahip olduğu belirlenmiştir (sırasıyla A Üniversitesi= 32.14±4.97; B Üniversitesi= 29.92±5.99; $p= 0.003$; A Üniversitesi= 8.56±1.44; B Üniversitesi= 8.10±1.75; $p= 0.029$; A Üniversitesi= 19.72±3.28; B Üniversitesi= 18.65±3.45; $p= 0.012$).

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Hemşirelik Eğitimi Stresi ve Geleceğe Yönelik Tutum Puanlarının Karşılaştırılması (n=258)

	A Üniversitesi (n=150)		B Üniversitesi (n=108)		Z	p
	Ort + SS	Medyan	Ort + SS	Medyan		
HESÖ	57.24±17.53	58	62.38±15.31	64	6639	0.013
Akademik stres	29.36±8.96	30	32.54±8.52	33	6454	0.005
Uygulama stresi	29.75±9.71	29	32.19±9.09	34	6824	0.031
GYTÖ	86.32±11.5	85	82.49±16.46	84	6651	0.014
Geleceği düşünme ve planlama	25.89±3.43	26	24.87±4.53	25	7313	0.180
Olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik	32.14±4.97	32	29.92±5.99	31	6366	0.003
Yenilikçi olma	8.56±1.44	8	8.10±1.75	8	6880	0.029
Geleceği yönetme	19.72±3.28	20	18.65±3.45	19	6616	0.012

Ort ± SS: ortalama ± standart sapma, HESÖ: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği, GYTÖ: Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği, Z: Mann-Whitney U Test

Hemşirelik öğrencilerinin kategorik tanımlayıcı özellikleri arasında HESÖ ve GYTÖ puan sıra ortalamalarının farkı Tablo 3’de verilmiştir. HESÖ puan sıra ortalamasının öğrencilerin cinsiyet, baba eğitim durumu, barınma durumu, klinik uygulamada hissedilen duygu kategorilerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu görülmektedir. Kadın öğrenciler, yurttan yaşayanlar ve klinik uygulamada kaygı, stres ve korku yaşayanlarda HESÖ puan sıra ortalaması anlamlı şekilde

yüksek görülmüştür ($p= 0.000$). GYTÖ’i etkileyen faktörler incelendiğinde mesleği sevdiği için hemşirelik bölümünü tercih edenlerin GYTÖ puan sıra ortalaması sevmeyenlere göre anlamlı şekilde yüksektir ($p= .005$). Klinik uygulamada heyecan ve merak hisseden öğrencilerin GYTÖ puan sıra ortalaması anlamlı şekilde yüksek iken ($p= 0.017$; 0.002); kaygı hissedenlerin düşüktür ($p= 0.012$).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre HESÖ ve GYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması (n=258)

Tanımlayıcı Özellikler	HESÖ					GYTÖ				
	N (%)	Ort + SS	Medyan	Test	p	Ort + SS	Medyan	Test	p	
Cinsiyet	Kadın	198 (76.7)	63.49±14.71	64	-6.60 ^a	.000	84.71±12.93	85	-.18 ^a	.861
	Erkek	60 (23.3)	45.87±16.27	45			84.73±16.84	84		
Anne eğitim	Okur yazar değil	17(6.6)	55.71±11.53	53	8.58 ^b	.127	82.29±17.31	84	5.19 ^b	.393
	Okur yazar	13 (5.0)	56±21	47			83.23±14.68	89		
	İlkokul	11 (45.7)	62.11±15.92	63.5			85.32±12.34	85		
	Ortaokul	51 (19.8)	60.1±17.6	62			82.82±15.98	80		
	Lise	47 (18.2)	55.57±17.83	57			87.38±11.39	87		
Üniversite	1 (4.7)	53.58±16.52	59	81.42±21.11	87					
Baba eğitim	Okur yazar değil	3 (1.2)	63±13.11	65	14.57 ^b	.012	71±8.19	69	12.59 ^b	.028
	Okur yazar	13 (5.1)	50.46±14.11	47			86.54±15.03	86		
	İlkokul	79 (30.7)	64.51±16.63	66			85±12.33	85		
	Ortaokul	50 (19.5)	59±15.52	61			81.72±15.81	81		
	Lise	71 (27.6)	56.61±17.51	58			86.51±14.86	86		
Üniversite	41 (15.9)	57.44±16.71	58	85.1±12.21	86					
Gelir	Gelir giderden az	65 (25.2)	60.4±16.36	62	.85 ^b	.653	83.34±14.13	84	2.14 ^b	.342
	Gelir gidere denk	165 (64)	59.34±17.53	61			84.76±14.1	84		
	Gelir giderden fazla	28 (10.8)	57.39±13.45	57			87.68±12.08	89.5		
Barınma	Yurttan	108 (41.8)	64.07±15.24	65	18.72 ^b	.000	85.07±15.93	86	2.36 ^b	.501
	Evde aileyle	60 (23.2)	58.75±18.52	62			82.8±14.15	82		

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre HESÖ ve GYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması (n=258) (devam)

	Evde yalnız		40 (15.5)	52.58±15.85	51			87.1±10.78	86.5			
	Evde arkadaşlarla		50 (19.5)	55.52±16.08	58			84.36±10.77	82			
Klinik uygulamada hissedilen duygu	Heyecan	Evet	142 (55)	59.9±16.43	62	-.34 ^a	.738	86.5±14.44	87	-2.38 ^a	.017	
		Hayır	116 (45)	58.78±17.3	60			82.53±12.94	83			
	Merak	Evet	162 (62.8)	60.36±15.76	62	-.98 ^a	.327	86.53±14.33	87	-3.11 ^a	.002	
		Hayır	96 (37.2)	57.76±18.41	60			81.66±12.64	82			
	Kaygı	Evet	110 (42.6)	63.95±15.73	65	-3.70 ^a	.000	82.69±16.02	83	-2.51 ^a	.012	
		Hayır	148 (57.4)	56.01±16.83	57			86.22±11.92	86			
	Stres	Evet	152 (58.9)	62.78±16.55	64	-4.09 ^a	.000	84.1±14.08	84	-1.68 ^a	.094	
		Hayır	106 (41.1)	54.54±16.03	56			85.6±13.66	86.5			
	Korku	Evet	54 (20.9)	67.54±17.05	72	-4.37 ^a	.000	84.33±18.73	85.5	-.51 ^a	.614	
		Hayır	204 (79.1)	57.24±16.1	58			84.82±12.37	84.5			
	Hemşirelik mesleğini seçme nedeni	Mesleği sevme	Evet	123 (47.7)	58.31±17.57	58	-1.01 ^a	.312	86.15±13.54	89	-2.82 ^a	.005
			Hayır	135 (52.3)	60.39±16.08	62			83.42±14.15	83		
İş garantisi		Evet	126 (48.8)	60.59±15.77	61	-.76 ^a	.448	84.07±15.39	83	-1.36 ^a	.174	
		Hayır	132 (51.2)	58.26±17.72	62			85.33±12.34	86			
Aile isteği		Evet	36 (14)	61.33±17.71	65	-1.09 ^a	.275	85.47±15.45	84.5	-.287 ^a	.774	
		Hayır	222 (86)	59.08±16.67	61			84.60±13.67	85			
Sınav puanı		Evet	44 (17.1)	60.52±18.07	63	-.74 ^a	.461	83.98±13.46	82.5	-.17 ^a	.867	
		Hayır	214 (82.9)	59.16±16.57	60.5			84.87±14.01	85			
Mezuniyet sonrası çalışılmak istenilen alan	Hemşire	164 (63.6)	59.78±17.18	62	3.55 ^b	.315	84.13±15.06	84	6.98 ^b	.073		
	Akademisyen	51 (19.8)	56.53±15.93	60			88.31±10.33	87				
	Öğretmen	14 (5.4)	65.29±13.97	66			83.86±12.26	87.5				
	Diğer	29 (11.2)	59.41±17.2	61			82.14±12.67	82				

Ort ± SS: ortalama ± standart sapma, a: Mann-Whitney U Test, b: Kruskal Wallis Test

Hemşirelik öğrencilerinin bazı tanımlayıcı özellikleri, HESÖ ve GYTÖ puanları arasındaki ilişki Tablo 4'te sunulmuştur. HESÖ ve alt boyutları ile yaş arasında çok düşük düzeyde negatif anlamlı bir ilişki ($r = -.176, p = .005; r = -.151, p = .015; r = -.161, p = .009$), akademik puan ortalaması ile çok düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r = .234, p =$

.000; $r = .219, p = .000; r = .225, p = .000$). GYTÖ olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik alt boyutu ve akademik stres arasında çok düşük düzeyde negatif ilişki görülmüştür ($r = -.145, p = .020$). Her iki ölçeğin alt boyutları ve toplam puanı arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki görülmektedir ($p = 0.000$).

Tablo 4. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özellikleri, HESÖ ve GYTÖ Puanları Arasındaki İlişki (n=258)

		Yaş	Akademik ortalama	1	2	3	4	5	6	7
1. HESÖ	r	-.176	.234	1						
	p	.005	.000							
2. Akademik stres	r	-.151	.219	.938	1					
	p	.015	.000	.000						
3. Uygulama stresi	r	-.161	.225	.947	.808	1				
	p	.009	.000	.000	.000					
4. GYTÖ	r	.082	.004	-.097	-.120	-.079	1			
	p	.187	.955	.122	.055	.203				
5. Geleceği düşünme ve planlama	r	.057	.120	-.027	-.046	.002	.812	1		
	p	.365	.055	.667	.464	.975	.000			
6. Olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik	r	.102	-.054	-.125	-.145	-.108	.917	.634	1	
	p	.101	.392	.045	.020	.084	.000	.000		
7. Yenilikçi olma	r	.022	.042	-.090	-.090	-.093	.718	.596	.574	1
	p	.726	.499	.150	.148	.138	.000	.000	.000	
8. Geleceği yönetme	r	.100	-.065	-.102	-.117	-.099	.850	.566	.738	.540
	p	.109	.295	.103	.061	.112	.000	.000	.000	.000

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencileri hem eğitim hem de klinik ortamlarda çeşitli stresörlerle baş etmek zorundadır. Öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları deneyimler geleceğe ilişkin tutumlarını da etkileyebilir. Bu çalışmada Türkiye'nin batısında yer alan, iki farklı devlet üniversitesinin farklı hemşirelik uygulama programına tabi hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinin hemşirelik eğitim stresi ve gelecek

tutumları arasındaki fark değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra son sınıf hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitim stresi ve gelecek tutumlarını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Bu çalışmada her iki üniversitenin son sınıf hemşirelik öğrencilerinde hemşirelik eğitim stresinin akademik ve klinik uygulama alt boyutlarında orta düzeyde olduğu söylenebilir. Yapılan çok sayıda çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin orta ile yüksek düzeyde değişen seviyede stres yaşadıkları ve

stresin nedeninin büyük oranda klinik uygulama kaynaklı olduğu belirlenmiştir^{19,23-25}. Pandey ve Chalise (2015)²⁶ tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin yüksek akademik stres yaşadıkları görülmüştür. Türkiye’de yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi yüksek olmakla birlikte, klinik uygulama ve akademik stresi eşit düzeyde bulunmuştur⁷. Çalışma bulgumuza benzer şekilde literatür sonuçlarında da görüldüğü gibi akademik ve klinik uygulama stresinin hemşirelik öğrencilerinde algılanan ortak stres kaynağı olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada intörlük programı uygulanan üniversitenin öğrencilerinin stres düzeyi intörlük programı uygulanmayan öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha düşük bulunmuştur. Bu durum intörn hemşire olan son sınıf öğrencilerin klinik uygulamada geçen uzun süre nedeniyle daha hızlı ve iyi düzeyde klinik oryantasyonun gelişmesi, hemşirelik bakımı ve girişimleri için bilgi ve beceri gelişiminin desteklenmesi ve özgüven, öz yeterlilik kazanımı ile ilişkili olabilir. İntörlük uygulaması ile öğrenciler edindikleri teorik bilgileri klinikte uygulayarak mesleğe uyum sağlama olanağı bulurlar²⁷.

Bu çalışmada iki devlet üniversitesi hemşirelik programında uygulamalı hemşirelik alan dersi sayısı ve dağılımları farklılık göstermektedir. Ancak çalışma evrenini oluşturan son sınıf müfredatlarında A Üniversitesi’nde seçmeli intörn dersleri ve bölüm derslerinin; B Üniversitesi’nde zorunlu uygulamalı hemşirelik alan dersi ve diğer derslerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte hemşirelik bölümlerinin derslik, uygulama ortamı gibi fiziksel alanları, şehir büyüklükleri, sosyo-kültürel etkinlik imkânı gibi özellikler açısından da farklılık göstermektedir. Bu çalışmada araştırılmamış olan bu farklılıklar ile birlikte öğrencilerin müfredat programı ve fiziksel koşullardan memnuniyetleri de eğitim stresi, dolayısıyla gelecek tutumunu etkileyebilir⁸. Akkaya ve ark. (2018) çalışmasında eğitim müfredatından memnuniyeti düşük öğrencilerin akademik stresinin, fiziksel alan memnuniyeti düşük öğrencilerin akademik ve uygulama stresinin daha fazla olduğu belirlenmiştir⁸. Aynı çalışmada öğretim üye ve elemanı nicelik ve niteliğinin akademik stresi etkileyebileceğine dikkat çekilmiştir. Durna (2006), benzer şekilde farklı programdaki okulların öğretim elemanı nicelik ve niteliği, laboratuvar ve uygulama alanlarının niteliğinin üniversite öğrencilerinin stres düzeylerini etkileyebileceğini bildirmiştir²⁸. Bu çalışmada iki üniversitenin hemşirelik eğitiminde uygulama farklılığı yanı sıra fiziksel koşulları, öğretim elemanı nitelik ve niceliği gibi önemli farklılıklarının bu çalışma sonuçlarını etkilemiş olabilir. Bununla birlikte öğrencilerin eğitim stresi ve gelecek tutumu, öğrencilerin travmatik yaşam deneyimleri, yaşam koşulları, maruz kaldıkları stresörler, sağlık durumu, zekâ, sosyal destek gibi bu çalışmada araştırılmayan çeşitli değişkenlerin etkili olması muhtemeldir²⁹.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin tanımlayıcı özelliklerine göre hemşirelik eğitim stresi değerlendirildiğinde; kadın öğrencilerde ve yurtda kalan öğrencilerde eğitim stresinin daha yüksek düzeyde olduğu, aynı zamanda yaş ile eğitim stresi arasında negatif, akademik ortalama ile pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte klinik uygulamada kaygı, korku gibi olumsuz

duygular hisseden hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi diğerlerine göre yüksektir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda³⁰⁻³² kadın hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi erkek hemşirelik öğrencilerinden yüksek çıkmıştır ve bu durum çalışma bulgularını desteklemektedir. Barınma durumu eğitim stresini etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir. Aydın ve ark. (2017)³³ çalışmasında ailesiyle birlikte yaşayan üniversite öğrencilerinin diğerlerine göre stresle baş etmede daha fazla iyimser olduklarını bulmuşlardır ve bu çalışma bulgusuyla uyumludur. Yurt ortamının aileden uzak olması, beslenme, hijyen, ders çalışma ortamı koşullarının ev ortamına göre farklı olması eğitim stresini etkilemiş olabilir. Bu çalışmada Özdemir ve ark. (2020)¹⁸ çalışmasına benzer şekilde öğrencilerin yaşları ve eğitim stresleri arasında negatif bir ilişki belirlenmiştir. Yaşı büyük öğrencilerin çalışan öğrenci olması, ikinci üniversite okuyan öğrenci olması veya daha geç üniversite eğitimine başlaması gibi yaşam koşullarında stresle baş etme deneyimi kazanma olasılığı yüksektir. Bu durum öğrencilerin eğitim stresiyle baş etmelerini kolaylaştırıyor olabilir. Ayrıca bu çalışmada hemşirelik eğitim stres ölççeği ve alt boyutları ile akademik puan ortalaması arasında pozitif anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Labrague (2018)² çalışmasında, hemşirelik öğrencilerinin stres kaynaklarından birinin mesleki bilgi ve becerilerinin azlığı olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin mesleki bilgilerinin artması klinik uygulama stresini azaltabilir. Stresin belli bir oranda olması çalışma için motivasyon sağlayabilirken, çok yüksek veya düşük olması bu motivasyonun kaybolmasına neden olabilir. Ancak son sınıf öğrencileri iş kaygısı nedeniyle de ek stres yaşıyor olabilir.

Hemşirelik öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumları incelendiğinde her iki üniversitedeki öğrencilerin olumlu gelecek beklentisinde olduğu belirlenmiştir. Yalçın ve Açıköz (2014)’ün³⁴ son sınıf ebeklik ve hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin gelecekle ilgili duygular ve beklentiler bakımından umutlu oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Çunkuş ve ark. (2021)³⁵ hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerini düşük bulmuştur. Geleceğe yönelik tutum ölççeğinin alt boyutları incelendiğinde geleceği düşünme ve planlama alt boyutu dışındaki olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik, yenilikçi olma, geleceği yönetme alt boyutlarında intörlük eğitimi alan öğrencilerin almayan öğrencilere göre puanları anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuçlara göre, hemşirelik bölümlerinden mezun olan öğrencilerin iş olanaklarının fazla olması ve iş bulma kaygısının az olması nedeniyle her iki üniversitedeki öğrenciler arasında geleceği düşünme ve planlama alt boyutu açısından fark çıkmamış olabilir. Hemşirelik intörlük programının amaçları, öğrencilere farklı uygulama ortamlarında temel hemşirelik becerilerini uygulaması, öğrencinin klinik karar verme, iletişim, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmesi, öğrencinin mesleki hayata uyumunun sağlanması ve sağlık ekibi üyeleri ile iş birliği yapmasıdır³⁶. İntörlük programı, öğrencileri mesleğe hazırlarken teorik bilgileri klinik uygulama ile pekiştirmesi nedeniyle geleceğe yönelik tutumlarını daha olumlu yönde etkilemiş olmasıdır. Hemşirelik öğrencilerin gelecek tasarımı/iyimserlik

açısından kariyer planlamaları değerlendirildiğinde, intörn hemşirelik öğrencilerinin geleceğe yönelik kariyer uyumluluğu ve kariyer iyimserliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir³⁷. Ayrıca intörn hemşirelerin klinik uygulama öncesi ve sonrası mesleğe bağlılıklarını değerlendiren bir çalışmada klinik uygulama sonrası mesleğe bağlılıklarının arttığı belirlenmiştir³⁸. Wallace (2016)³⁹ intörn hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrenciler yeni mezun rolüne güvenli ve etkili bir şekilde geçiş yapmak için kendilerini daha donanımlı hissettiklerini belirtmişlerdir. Hemşirelik öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler değerlendirildiğinde hemşireliği sevdiği için seçen ve klinik uygulamada heyecan, merak, gibi olumlu duygular hisseden hemşirelik öğrencilerin gelecek tutumları anlamlı şekilde daha yüksektir. Hemşirelik öğrencilerinin gelecek tutumları ve eğitim stresi ilişkisi incelendiğinde, olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik alt boyutu ve akademik stres arasında negatif ilişki olduğu belirlenmiştir. Akademik stres, psikolojik sıkıntıya yol açar ve iyilik hali üzerinde zararlı etkilere sahiptir⁴⁰. Bu da kişilerin geleceğe yönelik tutumlarını etkileyebilir.

Hemşirelik eğitiminde müfredat programları farklılıklarının hemşirelik öğrencilerine etkisini belirlemek ve genellenebilir sonuçlar elde etmek için daha fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Müfredat programının yoğunluğu ve hemşirelik eğitiminin mükemmeliyetçi yaklaşımı uygulama stresinin yanı sıra akademik strese de neden olur⁴¹. Bu çalışmada intörn hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimi stresinin intörn uygulaması olmayan öğrencilere göre daha düşük olduğu ve aynı öğrencilerde gelecek tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin mesleğe yönelik düşünce ve duygularının eğitim stresi ve gelecek tutumunda farklılıklara neden olduğu, ayrıca akademik stresin geleceğe yönelik tutum ölçeği alt boyutu olan iyimserlikle negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve geleceğe yönelik tutumlarını etkileyebilecek olan faktörlerin araştırılması ve çalışma sonuçlarının hemşirelik liderleri ve eğitimcileri tarafından incelenmesi önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Pamukkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Karar No: E-60116787-020-193011, Karar Tarihi: 05.04.2022).

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Bu çalışma için katılımcılardan aydınlatılmış onam alınmıştır.

Yazar katkıları

Araştırma dizaynı: ŞT, SA

Veri Toplama: ÖF, ŞT, AŞF

Veri Analizi: ŞT

Makale Yazımı: ŞT, AŞF, ÖF, SA

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılmayı kabul eden tüm hemşirelik öğrencilerine teşekkürlerini sunar.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from Non-interventional Clinical Research Ethics Committee of

Eğitim Stresi ve Gelecek Tutumu İlişkisi

The Relationship Between Educational Stress and Future Attitude

Pamukkale University (Decision number: E-60116787-020-193011, Date: 05.04.2022).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from nursing students.

Author contributions:

Study design: ST, SA

Data collection: OF, ST, ASF

Data analysis: ST

Drafting manuscript: ST, ASF, OF, SA

Acknowledgement: We would like to thank all nursing students who approved to participate in the study.

KAYNAKLAR

- Simonelli-Muñoz AJ, Balanza S, Rivera-Caravaca JM, Vera-Catalán T, Lorente AM, Gallego-Gómez JI. Reliability and validity of the student stress inventory-stress manifestations questionnaire and its association with personal and academic factors in university students. *Nurse Educ Today*. 2018;64:156–60.
- Labrague LJ, McEnroe-Petitte DM, Los Santos JAA De, Edet OB. Examining stress perceptions and coping strategies among Saudi nursing students: A systematic review. *Nurse Educ Today*. 2018;65:192–200.
- McCarthy, B., Trace, A., O'Donovan, M., Brady-Nevin, C., Murphy, M., O'Shea, M. et. al. Nursing and midwifery students' stress and coping during their undergraduate education programmes: An integrative review. *Nurse Educ Today*. 2018;61:197–209.
- Bahadır-Yılmaz E. Academic and clinical stress, stress resources and ways of coping among Turkish first-year nursing students in their first clinical practice. *Kontakt*. 2016;18(3):e145–51.
- Blomberg K, Bisholt B, Kullén Engström A, Ohlsson U, Sundler Johansson A, Gustafsson M. Swedish nursing students' experience of stress during clinical practice in relation to clinical setting characteristics and the organisation of the clinical education. *J Clin Nurs*. 2014;23(15–16):2264–71.
- Büyükbayram Z, Ayık DB. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimi ile ilgili stres düzeylerinin belirlenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2020;4(2):90–9.
- Ağaçdiken S, Boğa NM, Özdelikara A. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitime yönelik yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016;1(1):25–4.
- Akkaya G, Gümüş AB, Akkuş Y. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *HEMAR-G*. 2018;15(4):202–8.
- Bodur G, Seren AKH. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve Türk toplumunda geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg*. 2020;21(S1):5–14.
- Li YS, Liu CF, Yu WP, Mills MEC, Yang BH. Caring behaviours and stress perception among student nurses in different nursing programmes: A cross-sectional study. *Nurse Education in Practice*. 2020;48, 102856.

11. Temel M, Çelikkalp Ü, Bilgiç Ş, Saraçoğlu GV. Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrasına yönelik mesleki kaygıları ve etkileyen faktörler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2020;23(1):23–34.
12. Dinç S, Benlioğlu SY, Metin Ö, Turpçu B, Çetin S, Aşçı M. Karabük Üniversitesi Hemşirelik 4. Sınıf Öğrencilerinin Meslek ve Gelecek Kaygılarının Belirlenmesi: Nitel Bir Çalışma. Unika Sag. Bil. Der. 2021;1(3):168-79.
13. Lin Y, Hu Z, Danaee M, Alias H, Wong LP. The impact of the COVID-19 pandemic on future nursing career turnover intention among nursing students. Risk Manag Healthc Policy. 2021;3605–15.
14. Sabancıoğulları S, Doğan S, Kelleci M, Avcı D. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin intörnlik programına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. DEUHFED,2012, 5(1):16-22.
15. Kaplan A, Alan H. Hemşirelikte İntörnlik Eğitiminin Değerlendirilmesi: Sistematik Derleme. SHYD 2021;8(2):273-83.
16. Ateş N, Güçlüel Y, Pircioğlu M, Güngörmüş E, Yıldırım A. İntörn Klinik Uygulama Programına Yönelik İntörn Hemşire, Rehber Hemşire ve Klinik Sorumlu Hemşiresinin Görüş ve Önerileri. HEMAR-G. 2017;19(3):1-11.
17. Karaca A, Yıldırım N, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması. HEMAR-G. 2014;16(2):29–40.
18. Özdemir H, Khorshid L, Zaybak A. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine ilişkin yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. Turkish Journal Of Science and Health. 2020;1(2):20–28.
19. Kılıç HF. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişki. HUHFED. 2018;5(1):49–59.
20. Gray-Toft P, Anderson JG. The nursing stress scale: development of an instrument. J Behav Assess. 1981;3:11–23.
21. Rhead MM. Stress among student nurses: is it practical or academic? J Clin Nurs. 1995;4(6):369–376.
22. Asuero AG, Sayago A, González AG. The correlation coefficient: An overview. Crit Rev Anal Chem. 2006;36(1):41–59.
23. Ahmed WAM, Mohammed BMA. Nursing students' stress and coping strategies during clinical training in KSA. J Taibah Univ Med Sci. 2019;14(2):116–22.
24. Rafati F, Rafati S, Khoshnood Z. Perceived stress among Iranian nursing students in a clinical learning environment: a cross-sectional study. Adv Med Educ Pract. 2020;485–91.
25. Hamaideh SH, Al-Omari H, Al-Modallal H. Nursing students' perceived stress and coping behaviors in clinical training in Saudi Arabia. Journal of Mental Health. 2017;26(3):197–203.
26. Pandey RA, Chalise HN. Self-esteem and academic stress among nursing students. Kathmandu University Medical Journal. 2015;13(4):298–302.
27. Smith CA. Implementing a nursing internship program. Healthc Q. 2008;11(2):76–9.
28. Durna U. Üniversite öğrencilerinin stres düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2006;20(1): 319-343.
29. Aydın M, Egemberdiyeva A. Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi. Türkiye Eğitim Dergisi. 2018;3(1): 37-53.
30. Tarsuslu B, Günaydın N, Koç M. Relationship between educational stress and psychological resilience in nursing students. Journal of Human Sciences. 2020;17(1):79–91.
31. Çakar M, Şişman NY, Oruç D. Hemşirelik Öğrencilerinin klinik uygulamalarında karşılaştıkları sağlık riskleri. DEUHFED. 2019;12(2):116–25.
32. Ergin E, Çevik K, Çetin SP. Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimlerine İlişkin Algıladığı Stres ve Stresle Baş Etme Davranışlarının İncelenmesi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2018;15(1):16-22.
33. Aydın A, Kahraman N, Hiçdurmaz D. Hemşirelik öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve psikolojik iyi olma düzeylerinin belirlenmesi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2017;8(1):40–7.
34. Yalçın S, Açıkgöz İ. Sağlık Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2014;11(26):259–70.
35. Çunkuş N, Karaatlı P, Adana F, Arslantaş H. Hemşirelik bölümü öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyi ile ilişkili faktörler. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2021;4(1):6–14.
36. Hotun Şahin N, Can G, Eşkin Bacaksız F, Kaya H, Şenyuva E, Balcı S ve ark. Nightingale İntern Programı Değerlendirme Ölçeği'nin (N-İPDÖ) geliştirilmesi. F.N. Hem. Derg. 2016;24(3):143–54.
37. Karadaş A, Duran S, Kaynak S. Hemşirelik öğrencilerinin kariyer planlamaya yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2017;8(1):1–8.
38. Ayaz-Alkaya S, Yaman-Sözbir Ş, Bayrak-Kahraman B. The effect of nursing internship program on burnout and professional commitment. Nurse Educ Today. 2018;68:19–22.
39. Wallace J. Nursing student work-study internship program: An academic partnership. J Nurs Educ. 2016;55(6):357–9.
40. Thomas LJ, Revell SH. Resilience in nursing students: An integrative review. Nurse Educ Today. 2016;36:457–62.
41. Han S, Eum K, Kang HS, Karsten K. Factors Influencing Academic Self-Efficacy Among Nursing Students During COVID-19: A Path Analysis. J Transcult Nurs. 2022;33(2):239–45.